

Landelijke Zeedag op 24 februari 2007

Op 24 februari 2007 wordt in Naturalis de Landelijke Zeedag gehouden. Deze bijeenkomst is georganiseerd door EIS en Stichting ANEMOON (Analyse Educatie en Marien Oecologisch Onderzoek). In Nederland zijn veel organisaties actief op het gebied van onderzoek naar het leven langs onze kusten. Hierbij spelen zowel vrijwilligersorganisaties, natuurhistorische musea, universiteiten en andere instellingen gespecialiseerd in marien onderzoek, een belangrijke rol. Zo werken studenten, duikers, professionele biologen en amateurbiologen samen om meer duidelijkheid te krijgen over waar en in welk seizoen mariene dieren voorkomen.

Tijdens de Zeedag geven deze organisaties presentaties over hun onderzoek en over hoe vrijwilligers, duikers of andere bio-

logisch geïnteresseerden hieraan kunnen bijdragen. Daarnaast zijn experts van diverse dier- en plantengroepen aanwezig die vragen over hun groep of hun werk kunnen beantwoorden. Verder zal er veel informatie aanwezig zijn in de vorm van stands, posters en folders. Als speciale attractie is er een op afstand bestuurbaar duikbootje uitgerust met een videocamera aanwezig waarmee we zullen onderzoeken wat er in de wateren rondom Naturalis voorkomt. Dit soort duikbootjes worden normaal gebruikt om te kijken wat er in de dieptes van de Noordzee leeft.

Binnenkort wordt het volledige programma van deze dag op de website van EIS geplaatst (www.naturalis.nl/eis).

Vincent Kalkman

Publicaties

Door Roy Kleukers, met bijdragen van Berend Aukema (BA), Vincent Kalkman (VK), Menno Reemer (MR) & John Smit (JS).

EIS-publicaties

Anonymus 2006. Waarnemingenverslag 2006. Dagvlinders, nachtvlinders en libellen. – EIS-Nederland, De Vlinderstichting, Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie.

Medewerkers van EIS, De Vlinderstichting en de NVL kregen in voorgaande jaren dikke waarnemingenverslagen toegestuurd. Dit waren uitgebreide overzichten van de recente vindplaatsen van dagvlinders, libellen, sprinkhanen en enkele andere groepen ongewervelden. De drie organisaties die deze uitgave verzorgden hebben nu besloten dat deze jaarlijkse papieren overzichten niet meer van deze tijd zijn. De kaartjes zijn nu namelijk allemaal op internet te vinden (op www.naturalis.nl/eis en www.vlinderstichting.nl). Binnenkort zullen ze ook via het Soortenregister te raadplegen zijn (www.nederlandsesoorten.nl). Het papieren waarnemingenverslag is daarom dit jaar veel dunner en bevat slechts kaartjes van kleine selectie aan soorten. [MR]

Aukema, B. & D.J. Hermes 2006. Verspreidingsatlas Nederlandse wantsen (Hemiptera: Heteroptera). Deel II: Cimicomorpha (Tingidae, Microphysidae, Nabidae, Anthocoridae, Cimicidae & Reduviidae). – EIS-Nederland, Leiden.

Voor een korte bespreking zie EIS-Nieuwsbrief 42, pag. 13-14.

Biesmeijer, J.C., S.P.M. Roberts, M. Reemer, R. Ohlemüller, M. Edwards, T. Peeters, A.P. Schaffers, S.G. Potts, R. Kleukers, C.D. Thomas, J. Settele & W.E. Kunin 2006. Parallel declines in pollinators and insect-pollinated plants in Britain and the Netherlands. – Science 313: 351-354.

Nog niet eerder mocht EIS-Nederland zich verheugen in de belangstelling die een artikel in Science met zich meebrengt.

Afgelopen zomer was het zover. Koos Biesmeijer (University of Leeds) leidde een onderzoek naar de achteruitgang van bestuivende insecten en door insecten bestoven planten in Nederland en Engeland. Voor de benodigde verspreidingsgegevens zocht hij contact met EIS-Nederland. De resultaten zijn zorgwekkend: er is in beide landen sprake van een parallel achteruitgang in de diversiteit aan bijen en de door bijen bestoven planten. Soorten die kieskeurig zijn in habitat of bloembezoek hebben het het zwaarst te verduren. Overigens doen zweefvliegen het een stuk beter: in Engeland is de diversiteit gelijk gebleven en in Nederland is deze zelfs iets vooruitgegaan. De verklaring voor dit verschil tussen bijen en zweefvliegen ligt mogelijk onder andere in het verschil in de mate van specialisatie bij bloembezoek. De publicatie van het artikel bracht veel media-aandacht met zich mee, zowel nationaal als internationaal. In Nederland besteedden verschillende landelijke en regionale dagbladen er aandacht aan, evenals enkele radio- en televisieprogramma's. [MR]

Kalkman, V.J. & R.M.J.C. Kleukers 2006. Collecties: onmisbaar voor biodiversiteitsonderzoek. – De Levende Natuur 107: 252-255.

*Reemer, M., F. van der Meer & A. Neve 2005. De roodrandzandbij *Andrena rosae* in de Zuid-Hollandse Biesbosch. – EIS-Nederland, Leiden.*

De roodrandzandbij *Andrena rosae* staat als 'ernstig bedreigd' op de Rode Lijst van de Nederlandse bijen. Vroeger kwam deze soort verspreid over het land voor, maar recent is zij alleen in en rond de Biesbosch gevonden. De Provincie Zuid-Holland maakte het EIS-Nederland middels een subsidie mogelijk om de Zuid-Hollandse populaties te onderzoeken teneinde beschermingsmaatregelen te formuleren. Uit het veldwerk in 2005 bleek dat de populatie in de Biesbosch zeer groot is: op veel plekken in het gebied is het de talrijkste bijensoort. Het rapport beschrijft de nestelplaatsen en het bloembezoek (inclusief analyse van het door de vrouwtjes verzamelde stuif-

meel). Gezien de grootte van de populatie en het ontbreken van duidelijke bedreigingen lijken beschermingsmaatregelen gelukkig niet nodig. Wel blijven nog enkele vragen onbeantwoord, waarvan de intrigerendste is: waar zijn de nesten van de zomergeneratie? Meer hierover is te lezen in nummer 25 van Nederlandse Faunistische Mededelingen. [MR]

Reemer, M. & R. Krekels 2006. *Beschermingsplan moeras-sprinkhaan & zompsprinkhaan in Gelderland*. – EIS-Nederland, Leiden & Bureau Natuurbalans - Limes Divergens, Nijmegen.

In 2005 verzorgden EIS-Nederland en Bureau Natuurbalans - Limes Divergens een beschermingsplan voor de zadelsprinkhaan en de kleine wrattenbijter in Gelderland. De opdrachtgever van dat beschermingsplan, de Provincie Gelderland, heeft dezelfde organisaties weer ingeschakeld om een beschermingsplan op te stellen voor twee andere sprinkhaansoorten van de Rode Lijst: de moeras-sprinkhaan en de zompsprinkhaan. De huidige status van de Gelderse populaties werd bepaald door alle bekende vindplaatsen sinds 1980 te onderzoeken. Om twee aan Gelderland grenzende Utrechtse populaties in het project te kunnen opnemen, is ook de Provincie Utrecht erbij betrokken. De oostelijke Achterhoek werd buiten beschouwing gelaten, omdat beide soorten daar nog dusdanig veel populaties hebben dat aangenomen mag worden dat daar geen sprake is van bedreiging. In de rest van Gelderland is het beeld minder rooskleurig. De moeras-sprinkhaan werd op slechts vier van de 12 vindplaatsen teruggevonden. De zompsprinkhaan is op drie van de vijf vindplaatsen teruggevonden. Een verrassend lichtpuntje was de ontdekking van een vierde, voorheen onbekende populatie. In het rapport worden voor elke populatie aanbevelingen gegeven betreffende inrichting en beheer.

Het rapport was in zeer beperkte oplage gedrukt en is helaas niet meer verkrijgbaar. Geïnteresseerden kunnen een digitale versie downloaden via de EIS-website. [MR]

Smit, J.T. 2006. *Vliegend hert in de omgeving van Mander, Twente*. – EIS-Nederland, Leiden.

Onlangs alle aandacht voor het vliegend hert in de afgelopen jaren, valt het verspreidingsbeeld altijd nog wel wat verder te completeren. Dit jaar was de omgeving van Mander in noordelijk Twente aan de beurt. Oproepjes met behulp van posters en plaatselijke media leverden 44 betrouwbare waarnemingen uit het gebied op, naast diverse meldingen die betrekking bleken te hebben op neushoornkevers, boktorren en een spinnende water-tor. Er zijn enkele nieuwe voortplantingslokaties ontdekt. [MR]

Smit, J.T. & R.M.J.C. Krekels 2006. *Vliegend hert in Limburg*. – EIS-Nederland, Leiden & Bureau Natuurbalans - Limes Divergens, Nijmegen.

Voor een bespreking zie EIS-Nieuwsbrief 42, pag. 14.

Smit, J.T. & R.F.M. Krekels 2006. *Vliegend hert in het Rijk van Nijmegen*. – *De Levende Natuur* 107: 177-180.

Overige publicaties Nederland

Beenen, R., F. van Nunen & J. Winkelman 2006. *Aantekeningen over Chrysomelidae in Nederland* 8. – *Entomologische Berichten* 66: 150-154.

Boer, E.P. de 2006. *De groene glazenmaker en de krabbenscheerlevensgemeenschap in Friesland. Verspreiding, ecologie, beheer en bescherming*. – *Landschapsbeheer Friesland*.

Boeren, J.H.B. 2006. *Opmars van de gouden sprinkhaan in Limburg*. – *Natuurhistorisch Maandblad* 95: 209-213.

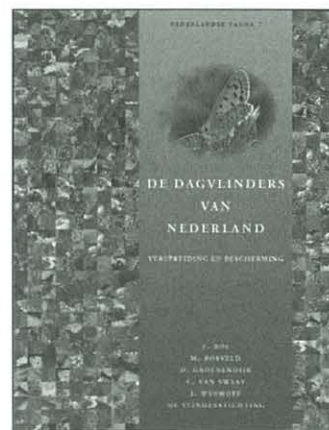
Bos, F., M. Bosveld, D. Groenendijk, C. van Swaay, I. Wynhoff & De Vlinderstichting 2006. *De dagvlinders van Nederland, verspreiding en bescherming (Lepidoptera: Hesperioidea, Papilionidea)*. – *Nederlandse Fauna* 7. Leiden, Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey - Nederland. 381 p. Prijs: 49,95.

Het nieuwe dagvlinderboek geeft een samenvatting van de kennis van de Nederlandse dagvlinders. Hierbij staat naast informatie over verspreiding de bescherming centraal. De nieuwe rode lijst wordt voorgesteld, er is een hoofdstuk gewijd aan bescherming en beheer en vrijwel elke soort heeft een kopje 'bescherming'. Dit is niet verwonderlijk gezien het feit dat 48 van 71 inheemse soorten op de rode lijst staan en het aantal ernstig bedreigde soorten sinds de vorige rode lijst (1995) is verdubbeld.

De algemene hoofdstukken behandelen onderwerpen als 'wat zijn dagvlinders?', 'geschiedenis van de dagvlinderfaunistiek', 'areaal, mobiliteit en landschap', 'bedreiging en bescherming' en 'het gegevensbestand'. Dit laatste is qua hoeveelheid records overweldigend met zijn slordige 1,5 miljoen records uit de periode tot en met 2003 (het laatste jaar dat in de kaarten is verwerkt). Zelfs een populaire groep als de libellen had voor de atlas 'slechts' beschikking over iets meer dan 200.000 records.

De soorten krijgen met 2-4 pagina's veel ruimte. Meestal zijn drie foto's opgenomen, van de adult, de rups en de biotoop. Bij onregelmatige en verdwenen standvlinders, zwervers en dwaalgasten is alleen een foto van de vlinder opgenomen.

De teksten beginnen bij het dier zelf met informatie over 'levenscyclus en gedrag' en 'vliegtijd en overwintering', vervolgens wordt het leefgebied besproken waarna via een kopje 'mobiliteit, verspreiding en trend' een brug geslagen wordt naar de volgende kopjes met 'bescherming' en 'toekomst'. In de paragraaf over mobiliteit en verspreiding wordt de status van de soort gegeven, welke is gebaseerd op het percentage uurhokken waarin de soort aanwezig was in de periode 1995-2003, de informatie over de trend is afkomstig uit het Landelijk Meetnet Vlinders. Per soort zijn er drie verspreidingskaarten opgenomen voor de perioden tot en met 1980, 1981-1994 en

1995-2003. Daarnaast zijn er diagrammen opgenomen met de vliegtijd, de stadia en de relatieve verandering in het voorkomen van de afgelopen eeuw, evenals een Europees verspreidingskaartje. Waar mogelijk is er een grafiek afgebeeld met de index afkomstig uit het Landelijk Meetnet Vlinders sinds 1992. Van elke soort is een beknopte samenvatting, profiel genoemd, in een apart tekstkadertje gegeven.

De volgorde van soortbesprekingen in het boek, van de inheemse vlinders, is taxonomisch, aan het eind worden kort de verdwenen en tijdelijke standvlinders, zwervers en dwaalgasten behandeld. De taxonomische indeling heeft als gevolg van DNA-analyses vrij drastische veranderingen op het niveau van (sub)familie doorgemaakt sinds de laatste atlas en veldgids. De losse indexkaart is dus geen overbodige luxe bij het vinden van een soort. In hoofdstuk 2 wordt de naamlijst van de Nederlandse dagvlinders gegeven, met zowel de wetenschappelijke als de Nederlandse naam, evenals een gecodeerde verspreiding en status, helaas niet de rode-lijststatus. In de bijlagen is onder andere een lijst opgenomen van de bekende waardplanten van de inheemse soorten, evenals de overweldigend lange lijst van waarnemers.

Al met al is het een indrukwekkende synthese van de huidige kennis van de Nederlandse soorten, met daarin veel aandacht voor de bescherming.

Over het algemeen vind ik het erg flauw om in boekbesprekingen de kleine missers en foutjes uit de doeken te doen, geen enkele publicatie blijft daarvan verstoken. Echter in dit boek staat er een die ik u toch niet wil onthouden: op pagina 70, onderaan in het tekstkader, staat naast het 'Geelsprietdikkopje', het 'Zwartsprietdikkopje'. [JS]

Cupedo, F. & F.W. Hoen 2006. *Leptidea sinapis* and *Leptidea reali* (Lepidoptera: Pieridae) in the Netherlands. – *Entomologische Berichten*, Amsterdam 66: 118-123.

Cuppen, J.G.M. & C. van de Sande 2006. *Procraterus tibialis* (Coleoptera: Elateridae), een nieuwe kniptor voor Nederland. – *Entomologische Berichten*, Amsterdam 66: 91-94.

Cuppen, J.G.M. & O. Vorst 2006. Het genus *Melanophthalma* (Coleoptera: Latridiidae) in Nederland. – *Entomologische Berichten*, Amsterdam 66: 114-117.

Drost, B. & J.G.M. Cuppen (red.) 2006. *Entomofauna van Noord-Drenthe, verslag van de 160e zomerbijeenkomst te Schipborg*. – *Entomologische Berichten*, Amsterdam 66: 70-90.

Geraeds, R.P.G. & V.A. van Schaik 2006. *De oeverlibellen van het Blankwater*. – *Natuurhistorisch Maandblad* 95: 141-146.

Geraeds, R.P.G. & V.A. van Schaik 2006. *De libellen van het Roerdal, deel 1. Juffers (Zygoptera)*. – *Natuurhistorisch Maandblad* 95: 197-203.

Gmelig Meyling, A.W. & A. Gittenberger 2006. *Exoten en andere nieuwkomers in onze zoute wateren*. – *De Levende Natuur* 107: 242-246.

Gmelig Meyling, A.W., S.M.A. Keulen, R.H. de Bruyne & A. Boesveld 2006. *De zeggekorfslak: bedreigd, maar wijder verspreid dan gedacht*. – *De Levende Natuur* 107: 247-251.

Heijerman, Th. 2006. *Het rolrond vliegend hert, Sinodendron cylindricum* (Coleoptera: Lucanidae), gevonden op Terschelling. – *Entomologische Berichten*, Amsterdam 66: 104-105.

Heijligers, H.W.G. & H.J.M. van Buggenum 2006. *De zuidelijke heidelibel, een nieuwe soort voor Limburg*. – *Natuurhistorisch Maandblad* 95: 225-227.

Heitmans, W.R.B. & P. Boer 2005. *Hollandse kakkerlakken*. – *Tussen Duin & Dijk* 4: 16-19.

Huisman, K.J., J.C. Koster, E.J. van Niekerken & S.A. Ulenberg 2006. *Microlepidoptera in Nederland in 2004*. – *Entomologische Berichten*, Amsterdam 66: 38-55.

Huskens, K. 2006. *Sierlijke witsuitlibel op de Sint-Pietersberg*. – *Natuurhistorisch Maandblad* 95: 177-178.

Kerkhof, W. 2005. *Duinen vol met sprinkhanen*. – *Tussen Duin & Dijk* 4: 12-15.

Kerkhof, W. 2005. *Sprinkhanen in het Nationaal Park Zuid-Kennemerland*. – PWN Waterleidingbedrijf Noord-Holland, Velsersbroek.

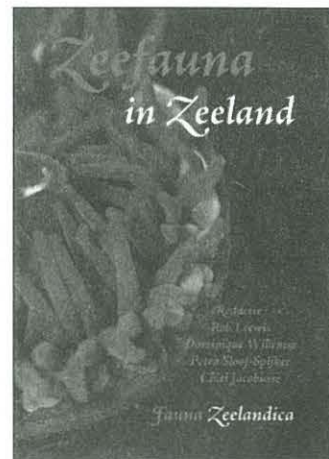
Koning, M. & H.J. Koning-van Vuuren 2006. *Loopkevers en overige bodemfauna 2005. Fauna van helmpol in de Van Limburg Stirumvallei, het Zeeveld-zuid en het Mussenveld*. – *Waternet*, Amsterdam.

Kuchlein, J.H. 2006. *Nederland areaalgrenzenland met als voorbeeld de kleine vlinders*. – *De Levende Natuur* 107: 260-264.

Leewis, R., P. Sloof-Spijker, D. Willemse & C. Jacobusse 2005. *Zeefauna in Zeeland, deel 1*. – *Zeeuws Landschap, Heinkenszand*. ISBN-10: 9080637041.

Na een deel over dagvlinders heeft het Zeeuws Landschap nu een eerste boek over zeefauna uitgebracht. Hierin worden sponzen, neteldieren en ribkwallen, wormen, tentakeldieren, stekelhuidigen en zakpijpen behandeld. Het is zeer lovenswaardig dat het Zeeuws Landschap een boek uitbrengt juist over minder bekende groepen. Na enkele interessante inleidende hoofdstukken, onder meer over de geschiedenis van de Zeeuwse natuurstudie, volgt de bespreking van de groepen, geschreven door specialisten. Steeds worden de Zeeuwse soorten in tabelvorm opgesomd en de meest opvallende soorten besproken. Hierbij komt allerlei informatie over voorkomen, uiterlijk en biologie van zeedieren beschikbaar die niet of nauwelijks elders te vinden is.

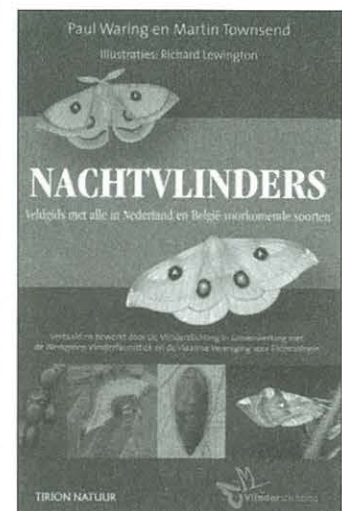
Het enige minpunt is de soms wat drukke vormgeving, waardoor het lezen bemoeilijkt wordt.

Met deze mooie serie zet de provincie Zeeland onbekende natuur nadrukkelijk op de kaart. We wachten met spanning op de delen die komen gaan.

- Lever, J.J., G.D. Majoor & A.J. Lever 2006. Huisjesslakken van Fort Sint Pieter te Maastricht. – *Natuurhistorisch Maandblad* 95: 55-59.
- Lingen C. van & S. Woldhek 2006. Hoe dieren het doen. Passie en paring in de achtertuin. – Fontaine Uitgevers. ISBN-10: 90 5956 166 x.
- Nieuwenhuijsen, H. 2005. Enkele spinnendodersoorten van de Noord-Hollandse duinen. – *Tussen Duin & Dijk* 4: 16-17.
- Noordijk, J. & H. Wijnhoven 2006. De hooiwagen *Dicranopalpus ramosus* in Noord-Holland. – *Tussen Duin & Dijk* 5: 10-11.
- Oosterbroek, P., R. Bygebjerg & T. Munk 2006. The West Palearctic species of *Ctenophorinae* (Diptera: Tipulidae): key, distribution and references. – *Entomologische Berichten*, Amsterdam 66: 138-149.
- Peeters, T.M.J. & C.G.E. van Noordwijk 2006. De vierbandgroefbij, een bijzondere vondst op de Bemelerberg. – *Natuurhistorisch Maandblad* 95: 186-189.
- Prins, D., M. de Jonge, J. Noordijk & H.J.W. Vermeulen 2006. Effecten van de Hoogeveenseweg op loopkevers. – *De Levende Natuur* 107: 218-222.
- Raemakers, I.P. 2006. De doornicade *Stictocephala bisonia* (Homoptera: Membracidae) heeft Nederland bereikt. – *Entomologische Berichten*, Amsterdam 66: 26.
- Rond, J. de 2005. Wilde bijen in de Noord-Hollandse duinen. – *Tussen Duin & Dijk* 4: 10-14.
- Scheffers, J.J.J. 2006. Een opvallende voedselplant voor de rupsen van *Notocelia cynosbatella* (Lepidoptera: Tortricidae). – *Entomologische Berichten*, Amsterdam 66: 157.
- Smit, J. & P. Megens 2006. *Nomada moeschleri* (Hymenoptera: Apidae) nieuw voor de Nederlandse fauna. – *Entomologische Berichten*, Amsterdam 66: 27-28.
- Smits, N., R. Bobbink, J. Willems, T. van Noordwijk, H. Esselink, H. Siepel, R. Huiskes, L. Kuiters & J. Schaminée 2006. Herstel van schrale hellinggraslanden in Zuid-Limburg. – *Natuurhistorisch Maandblad* 95: 181-185.
- Soes, D.M. & R. van Eekelen 2006. Rivierkreeften, een oprukkend probleem? – *De Levende Natuur* 107: 56-59.
- Steeghs, J. 2006. De wants *Rhaphigaster nebulosa* ruikt op in Limburg. – *Natuurhistorisch Maandblad* 95: 189-190.
- Swaaij, C.A.M. van, M.F. Wallis de Vries, W. Baxter & A. van Vliet 2006. Waarheen stuurt het weer de vlinderstand? – *De Levende Natuur* 107: 265-269.
- Termaat, T. 2006. Op de bres voor de speerwaterjuffer. Beschermingsplan voor de speerwaterjuffer in Noord-Brabant. – De Vlinderstichting, Wageningen.
- Teunissen, D., B. Brugge & B. Hamers 2005. Een bijzonder insect op de Brunssummerheide: de grondboktor *Dorcadion fuliginator* (Coleoptera: Cerambycidae). – *Entomologische Berichten*, Amsterdam 65: 178-181.
- Til, M. van 2006. Begrazing in de Amsterdamse Waterleidingduinen, tegenvaller of succes. – *De Levende Natuur* 107: 50-55.
- Studie naar de invloed van begrazing in duinbiotopen op vegetatie en fauna (met aandacht voor dagvlinders, libellen, loopkevers en sprinkhanen).
- Til, M. van, B. Oosterbaan, M. Koning, H. Koning-Vuuren & W. Kerkhof 2005. Duingrasland na ondiep plaggen. – *Tussen Duin & Dijk* 4: 18-21.
- Tol, J. van, S.J. Tiemersma & Th. Heijerman 2006. Voelsprietten voor de helft van de Nederlandse biodiversiteit. – *De Levende Natuur* 107: 256-259.
- Vorst, O. 2005. Nieuws over Nederlandse kortschildkevers 4 - Paederinae, Staphylininae (Coleoptera: Staphylinidae). – *Entomologische Berichten*, Amsterdam 65: 167-177.
- Vos, R. de, D. Groenendijk & W.N. Ellis 2006. Trekvlinders en dwaalgasten in 2002 en recente adventieve vondsten (Lepidoptera). Drieënzestigste jaarverslag. – *Entomologische Berichten*, Amsterdam 66: 158-166.
- Vos, R. de, J. Zwier & D. Groenendijk 2006. Overzicht van in 2000 waargenomen interessante macronachtvlinders (Lepidoptera). – *Entomologische Berichten*, Amsterdam 66: 7-12.
- Waring, P. & M. Townsend, 2006. Nachtvinders, Veldgids met alle in Nederland en België voorkomende soorten. – Tirion Uitgevers, Baarn.

Een goede veldgids nodigt uit om naar de besproken diergroep te gaan kijken en in dat opzicht is de nieuwe veldgids nachtvinders zeker geslaagd. De mooie tekeningen, een heldere en strakke vormgeving en leesbare en informatieve teksten zorgen daarvoor. In het boek worden ruim 900 nachtvinders behandeld. Van elke soort wordt een kleurentekening gegeven en wordt in de tekst informatie gegeven over kenmerken, gelijkende soorten, vliegtijd en gedrag, levenscyclus, waarplanten, habitat en voorkomen in Nederland en België. Daarnaast is er een inleidende tekst per familie, foto's van een groot aantal rupsen en een uitgebreide inleiding met informatie over onder

andere determinatie, levenscyclus en veldtechnieken. Het is kortom een mooie en complete gids.

De vertalers schrijven in het begin van het boek dat het boek het eerste is sinds de uitgave van 'Onze Vlinders' van Ter Haar aan het begin van de twintigste eeuw dat er een overzicht biedt van alle macronachtvlinders van het Nederlandse taalgebied. Dit is opmerkelijk aangezien nachtvlinders toch bij uitstek een insectengroep is die zich leent voor popularisering. Het is daarom ook erg goed dat de Vlinderstichting, de werkgroep Vlinderfaunistiek en de Vlaamse Vereniging voor Entomologie samen met Tirion tot deze vertaling zijn gekomen. Dit soort veldgidsen is bij uitstek de manier om de huidige generatie veldvrijwilligers voor insecten te interesseren. [VK]

Wielink, P. van (red.) 2006. *Natuurstudie in De Kaaistoep. Verslag 2005, 11e onderzoeksjaar.* – KNNV-afdeling Tilburg.

Wijs, R. de 2006. *Wespspinnen in het Gooi.* – Tussen Duin & Dijk 5: 18-19.

Zwakhals, K. 2006. *The European species of the genera Zatyopota and Sinarachna (Hymenoptera: Ichneumonidae, Pimplinae, Polysphinctini).* – *Entomologische Berichten, Amsterdam* 66: 34-37.

Zwakhals, K. 2006. *Notes on Neischnus oxypygus and Cubocephalus germari (Hymenoptera: Ichneumonidae: Ichneumoninae).* – *Entomologische Berichten, Amsterdam* 66: 155-156.

Publicaties buitenland

Baur, B., H. Baur, C. Roesti & D. Roesti 2006. *Die Heuschrecken der Schweiz.* – Verlag Paul Haupt, Bern.

Na de Zwitserse atlas en determinatiesleutel nu een prachtig boek met foto's, sleutel en uitgebreide soortinformatie. Als klap op de vuurpijl een foto van het eerste gedocumenteerde mannetje van *Saga pedo*. Er is een Duitse en Franse versie beschikbaar.

Baugnee, J.-Y. 2006. *Contribution a la connaissance des Tephritidae de Belgique (Diptera: Brachycera).* – *Notes Fauniques de Gembloux* 59: 63-113.

Een compleet overzicht van de boorvliegen van België, met een zeer uitvoerige lijst van vondsten.

Dijkstra, K.-D.B. & R. Lewington 2006. *Field guide to the dragonflies of Britain and Europe.* – British Wildlife Publishing, Dorset, UK. 320 p. Prijs: 33,- euro.

Een zeer complete en bijzonder fraai geïllustreerde veldgids. Het 'Britain' in de titel verwijst naar het feit dat het boek daar is geïnitieerd en uitgegeven, maar het boek beperkt zich geenszins tot het Europese vasteland en 'Britain'. Het bestreken gebied volgt de grenzen van het West-Palearctische gebied zodat de endemen van de Canarische eilanden en Madeira zoals *Sympetrum nigrifemur* en de Amerikaanse immigrant op de Azoren, *Ischnura hastata* eindelijk ook eens te vinden zijn in een Europese gids. Verder zijn in het zuiden de Noord-Afrikaanse landen Marokko, Algerije en Tunesië meegenomen, evenals West-Turkije in het oosten, waarbij West-Turkije nog behoorlijk naar het oosten doorloopt. Hierdoor zijn er een

flink aantal soorten opgenomen die niet in Europa voorkomen. Dit levert naast de nodige aanvullende soorten in reeds bekende genera en soorten ook een paar voor Europese begrippen spectaculair anders uitzijende soorten op zoals *Acisoma panorpoides*, *Anax immaculifrons* en *Rhyothemis semihyalina*.

Naast de vele foto's in het boek zijn meestal prachtige habitusafbeeldingen gegeven in kleur, veelal van zowel het mannetje als het vrouwtje. Bij veel groepen zijn extra afbeeldingen gegeven van bijvoorbeeld het achterlijf van onvolwassen dieren of afwijkende kleurvormen en waar nodig extra zijaanzichten. Daarnaast nog talloze detailtekeningen, al dan niet in kleur, van achterlijfsaanshangselen, kop, borststuk, pronotum en noem maar op. Bij de moeilijkere genera zoals bijvoorbeeld *Gomphus*, *Ischnura* en *Onychogomphus* wordt een overzicht gegeven van de belangrijkste verschillen tussen de soorten, zoals bijvoorbeeld de borststuktekening, achterlijfsaanshangselen en pronotum, al dan niet vergezeld van sterk vereenvoudigde hulptabellen. De soortbesprekingen vallen uiteen in twee onderdelen: determinatie en voorkomen. Bij determinatie wordt, naast een algemene indruk, onderscheid gemaakt tussen veld- versus handkenmerken. Daarnaast is waar nodig iets opgenomen over de variatie en het gedrag. Het voorkomen valt uiteen in geografische verspreiding, habitat en vliegperiode. Kortom alle handvatten voor een correcte determinatie van de soort worden geleverd.

In de inleiding staat een verrassend eenvoudige en originele determinatiehulp tot de genera. Er wordt steeds een kort tabelletje gegeven met enkele diagnostische kenmerken die de betreffende groep in een paar subgroepen verdeeld. Dit herhaalt zich tot uiteindelijk een tabel met de diagnostische kenmerken voor de verschillende genera van die groep. Waar nodig worden bij een groep de kenmerken geïntroduceerd en of geïllustreerd. Dit werkt overzichtelijker en makkelijker dan de klassieke dichotome sleutels.

De inhoud van de veldgids is samengesteld door verschillende autoriteiten op het gebied van libellen in Europa, waarmee een echte synthese gegeven wordt van de huidige kennis.

Een kort hoofdstuk is gewijd aan het vinden van libellen in specifieke landen of regio's, waarbij een aantal suggesties gedaan worden voor goede libellenplekken. Een beknopte equivalent van 'where-to-watch-birds'.

In de appendices wordt een verantwoording gegeven voor de gekozen indeling in genera en het soortonderscheid met betrekking tot de taxonomisch probleemsoorten en ook voor een gestandaardiseerde lijst van 'common names'. Tevens wordt een soortenlijst gegeven met zowel de wetenschappelijke als de Engelse namen.

Met deze zeer mooie veldgids zou het voor eenieder een koud kunstje moeten worden om libellen op naam te brengen in Europa. [JS]

Laget, D. 2005. *Determinatietabel voor solitaire bijen in aangeboden nestgelegenheden.* – *Bertram* 3 (2 bis): 1-71.

Field Guide to the Dragonflies of Britain and Europe

Klaas Douwe B. Dijkstra
Illustrated by Richard Lewington

Podenas, S., W. Geiger, J.P. Haenni & Y. Gonseth 2006. Limoniidae & Pediciidae de Suisse. – *Fauna Helvetica* 14: 1-376.

Souty-Grosset, C., D.M. Holdich, P.Y. Noël, J.D. Reynolds & P. Haffner (Eds.) 2006. *Atlas of crayfish in Europe*. Muséum national d'Histoire naturelle, paris. *Patrimoines Naturels* 64: 1-188. ISBN 2-85653-579-8.

Een fraaie uitgave over de Europese rivierkreeften. In totaal worden 15 soorten behandeld, waarvan tien exoten. Van elke soort wordt een duidelijke Europese verspreidingskaart getoond en uitgebreide achtergrondinformatie en illustraties. Met een geïllustreerde determinatiesleutel kunnen de soorten op naam gebracht worden.

Thomas, B. & R. Witt 2005. *Erstnachweis der Holzbiene Xylocopa violacea (Linné 1758) in Niedersachsen und weitere Vorkommen am nordwestlichen Arealrand (Hymenoptera: Apidae)*. – *Drosophila* 2005: 89-96.

Dit artikel bespreekt de Noordwest-Europese verspreiding van de houtbij *Xylocopa violacea*, naar aanleiding van de eerste vondst in het Duitse Niedersachsen. De auteurs maken hierbij onder andere gebruik van Nederlandse verspreidingsgegevens uit de EIS-databank. De soort lijkt zich noordwaarts uit te breiden.

Wachmann, E., A. Melber & J. Deckert, 2006. *Wanzen. Band 1. – Die Tierwelt Deutschlands 77: 1-263*. Goecke & Evers, Keltern. ISBN 3-931374-49-1. Prijs: 59 euro.

Het tweede deel in deze rijk geïllustreerde serie behandelt de Dipsocoromorpha, Nepomorpha (waterwantsen), Gerromorpha (oppervlaktewantsen), Leptopodomorpha (oeverwantsen) en van de Cimicomorpha de families Tingidae (netwantsen), Nabidae (sikkelwantsen), Anthocoridae (bloemwantsen), Cimicidae (bedwantsen) en Reduviidae (roofwantsen). De twee overige families van de Cimicomorpha werden al in het in 2004 verschenen tweede deel behandeld. In tegenstelling tot de oorspronkelijke in de jaren 1950 en 1960 uitgegeven serie over wantsen betreft het geen determinatiewerken, maar een rijkelijk geïllustreerde bespreking van alle in Duitsland en Oostenrijk voorkomende soorten. Alle soorten worden kort besproken, waarbij achtereenvolgens de verspreiding, de oecologie en de fenologie aan de orde komen. De prachtige kleurenfoto's van Ekkehard Wachmann maken ook dit deel weer zeer de moeite waard, ook voor de niet-heteropterologen. Een nadeel van publicatie van dit soort boeken is het oneigenlijk gebruik als determinatiewerk. Ongeveer tweederde van de soorten is afgebeeld, maar van sommige lastige geslachten slechts een enkele soort! [BA]

Bureau EIS-Nederland

Bereikbaarheid bureau en medewerkers

Bureau EIS-Nederland

telefoon 071-5687670

e-mail eis@naturalis.nl

Peter van Helsdingen (geen vaste dagen)

telefoon 071-5687413

e-mail helsdingen@naturalis.nl

Jan-Pieter Huizer (geen vaste dagen)

telefoon 071-5687594

huizer@naturalis.nl

Vincent Kalkman (ma-vr)

telefoon 071-5687413

e-mail kalkman@naturalis.nl

Roy Kleukers (ma, di, do, vr)

telefoon 071-5687578

e-mail kleukers@naturalis.nl

Bram Koeze (geen vaste dagen)

telefoon 071-5687413

koeze@naturalis.nl

André van Loon (di, wo, do)

telefoon 071-5687670

e-mail loona@naturalis.nl

Menno Reemer (ma-vr)

telefoon 071-5687594

e-mail reemer@naturalis.nl

John Smit (ma-do)

telefoon 071-5687594

e-mail smitj@naturalis.nl